

Grammatik – regler eller kommunikation

Ett jämförande studium om avsikten med grammatik-
undervisning i de nationella styrdokumentet och fyra
läroböcker i svenska för gymnasieskolan

Thomas Asklund

HÖGSKOLAN
DALARNA

EXAMENSARBETE

**HÖGSKOLAN
DALARNA**

Högskolan Dalarna

791 88 Falun

Tel 023-77 80 00

Rapport 200x:nr

ISBN

ISSN

Grammatik – regler eller kommunikation

Ett jämförande studium om avsikten med grammatikundervisning i de nationella styrdokumentet och fyra läroböcker i svenska för gymnasieskolan

Abstract

I den här uppsatsen har en undersökning gjorts huruvida grammatikkurserna i svenska för gymnasieskolan, såsom de framställs i läroböckerna, motsvarar de krav som de nationella styrdokumentet ställer.

En kvalitativ metod har använts. I analysen har det utgått från vad som sägs om avsikten med grammatik i de ovan nämnda styrdokumentet. En jämförelse har sedan gjorts med vad som sägs om avsikten med grammatik i inledningstexten (metatexten) till grammatikavsnitten i fyra läroböcker i svenska för gymnasieskolan.

Undersökningen visar att avsikten med grammatik i de nationella styrdokumentet är kommunikativ och att skrivningar om formalgrammatik inte förekommer där. Då det handlar om ”regler för språkets bruk och byggnad” så är avsikten även där kommunikativ dvs. eleven studerar grammatik för en bättre praktisk språkanvändning. Avsikten med grammatik varierar sinsemellan i de fyra analyserade läroböckerna. *Kommunikation* är en förkommande avsiktsförklaring. Andra avsikter med grammatikstudier som framkommer i läroböckerna är för att lära sig grammatiska regler, få *självinsikt* samt grammatikstudier som *redskap* för att nå andra mål t.ex. lära sig ett främmande språk.

Resultatet av undersökningen visar att den grammatiska diskursen i de fyra analyserade läroböckerna förhåller sig något olik till diskursen i de nationella styrdokumentet.

Sökord: Svenska, grammatik, gymnasieskolan, nationella styrdokument, kommunikation.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund och syfte.....	1
1.2 Tidigare forskning.....	1
1.3 Nationella styrdokument	2
1.4 Grammatikundervisning	3
1.4.1 Historiskt	3
1.4.2 I nutid.....	4
1.5 Material.....	5
1.5.1 Läroböckerna	5
1.5.2 De nationella styrdokumenterna.....	6
1.6 Metod.....	7
2 En analys av avsikten med grammatik i de nationella styrdokumenterna och fyra läroböcker i svenska för gymnasieskolan	8
2.1 Avsikten med grammatik i de nationella styrdokumenterna.....	8
2.1.1 <i>Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94</i>	8
2.1.2 Ämnesbeskrivning i svenska för gymnasiet.....	8
2.1.3 <i>Kursplan för gymnasiet SV1201 – Svenska A</i> (med betygskriterier)	9
2.2 Avsikten med grammatik i fyra läroböcker i svenska för gymnasieskolan.....	9
2.2.1 Analys av <i>ABC SVENSKA FÖR GYMNASIET handbok</i>	9
2.2.1.1 En jämförelse mellan de nationella styrdokumenterna och <i>ABC SVENSKA FÖR</i>	13
2.2.1.2 <i>GYMNASIET handbok</i>	13
2.2.2 Analys av <i>Källan SPRÅKBOK</i>	15
2.2.2.1 En jämförelse mellan de nationella styrdokumenterna och <i>Källan SPRÅKBOK</i>	17
2.2.3 Analys av <i>Handbok i svenska</i>	19
2.2.3.1 En jämförelse mellan de nationella styrdokumenterna och <i>Handbok i svenska</i>	21
2.2.4 Analys av <i>Svenska i verkligheten A och B</i>	21
2.2.4.1 En jämförelse mellan de nationella styrdokumenterna och <i>Svenska i verkligheten</i>	23
2.2.4.2 <i>A och B</i>	23
3 Diskussion	23
3.1 Grammatisk diskurs i de gällande nationella styrdokumenterna och de fyra analyserade läroböckerna.....	23
3.2 Framtidens grammatiska diskurs	26

Käll- och litteraturförteckning	28
Material.....	28
Internetkällor	28
Litteratur.....	28
Internetkällor	29

1 Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Grammatik kan sägas vara språket nermonterat i dess minsta beståndsdelar. Det kan handla om substantivens olika deklinationer, verbens olika tempusformer eller olika typer av adverbial, för att ta några exempel. De grammatiska regler som vi som språkbrukare förfogar över ger oss möjlighet att forma meningar av ord.

Grammatik anses ibland vara något torrt och abstrakt. I synnerhet när man är i skolåldern. Många är de lärare som under grammatikpass i svenska har fått frågan av elever ”Vad ska vi lära oss det här för?”. Som lärare kan man vid sådana frågor försöka motivera detta utifrån olika infallsvinklar.

Varför ska man då studera grammatik? Teleman (2001:8) menar att ”[g]rammatikens värde är av två slag. Den kan ge *kunskap* (insikt) om oss själva som språkvarselser, och den kan tjäna som *redskap* när vi vill nå andra mål”.

En anledning till att jag intresserar mig för det här ämnet är mina egna erfarenheter av grammatik. Både som lärare och genom studier i svenska och ryska.

Vad säger då läroböckerna i svenska själva om avsikten med grammatik? Står det överhuvudtaget någonting att läsa i läroböckerna om detta? Syftet med den här uppsatsen är att undersöka om det går att utröna om grammatikkurserna såsom de framställs i läroböckerna på gymnasieskolan motsvarar de krav som kursplanerna ställer.

1.2 Tidigare forskning

Det har bedrivits en hel del forskning om svenskundervisningen på gymnasiet. Dock inte så mycket om grammatikundervisningen i ämnet svenska. Boström (2004) har skrivit avhandlingen *Lärande & Metod* med underrubriken *Lärstilsanpassad undervisning jämfört med traditionell undervisning i svensk grammatik*. Hon jämför där lärstilsanpassad undervisning med traditionell undervisning i svensk grammatik på gymnasiet. Den metodiska strategin är i huvudsak kvantitativ men även en kvalitativ infallsvinkel förekommer.

Boström (2004:169) skriver att lärarna i undersökningen tyckte att de till stor del styrdes av läroböckerna och styrdokumentet i grammatikundervisningen. Det klassiska argumentet om att grammatikstudier skulle vara till nytta för skrivandet har förlorat i uppmärksamhet i forskningen, dock inte på samma sätt bland svensklärarna (2004:177). Utifrån lärarnas och elevernas perspektiv tycks emellertid nyttan med grammatikundervisningen vara utveckling av skrivförmågan (2004:199).

Följande argument för grammatikundervisning framförs: ”a) den utvecklar vårt tänkande, b) vi behöver grammatik för inläring av främmande språk, c) vi utvecklar ett språk om språket, d) grammatik förbättrar vårt skrivande, e) vi förstår olika grupper bättre samt f) grammatik stärker individens personliga utveckling” (2004:186).

Boström (2004:197) menar att grammatik bör läras in utifrån fakta, förståelse och färdighet genom t.ex. skrivande, diskussioner, bearbetning av texter och användande av metakognitiva färdigheter. Inriktningen i undervisningen bör ske utifrån elevernas verklighet med texter och exempel som bygger på deras tidigare kunskap. Viktigt är dock att styrdokumentet behålles i fokus.

Josefsson (s.2-4) uppger i *Grammatik på högskolan: vad, varför, hur?* två argument till varför grammatikundervisning behövs på gymnasiet. Dels att grammatikkunskap är redskapskunskap eller instrumentell kunskap dvs. ett redskap för inläring av främmande språk. Dels att grammatikkunskap är nyfikenhetskunskap vilket kan förklaras, att då språket är nära förbundet med att vara människa är det viktigt att känna till dess struktur. Enligt Josefsson är ”[k]unskapen om hur det egna modersmålet fungerar [...] ett redskap för inläring av strukturer i det främmande språket” (s. 4).

1.3 Nationella styrdokument

De nationella styrdokumentet för gymnasieskolan består av Skollagen, med officiell benämning *Skollag (1985:1100)*, *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94* (i fortsättningen kommer endast beteckningen *Lpf 94* att användas), program mål, kursplan och betygskriterier. De nationella styrdokumentet ska läsas tillsammans, då de utgör en helhet.

Skollagen är stiftad av Riksdagen och utgiven av Svensk författningssamling (SFS). Skollagen innehåller de grundläggande bestämmelserna om utbildningen i förskoleverksamhet, skolbarnomsorg, skola och vuxenutbildning.

Läroplanen bestäms av regeringen och styr tillsammans med skollagen verksamheten i skolan. Den innehåller skolans värdegrund och grundläggande riktlinjer och mål. *Lpf 94* är den senast utkomna läroplanen och ligger till grund för arbetet på gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen, statens skolor för vuxna och vuxenutbildningen för utvecklingsstörda. Läroplanen innehåller två olika typer av mål. Mål som skolan ska sträva efter att eleverna uppnår, s.k. strävansmål, och mål som skolan ska se till att eleverna uppnår, s.k. uppnåendemål.

Till de nationella styrdokumentet hör också, av regeringen fastställda, program mål för varje nationellt program på gymnasieskolan. Program målen ger en sammanfattande beskrivning av de olika programmen.

I kursplanerna, som fastställs av Skolverket, återfinns kursmålen för respektive ämne. I kursplanernas ämnesbeskrivningar beskrivs ämnets syfte, mål att sträva mot (strävansmål) samt ämnets karaktär och uppbyggnad. I kursplanerna beskrivs också de mål som eleven ska ha uppnått i ämnet efter avslutad kurs (uppnåendemål).

Betygskriterierna fastställs av Skolverket och anger kunskapsnivån som eleven ska ha uppfyllt för de tre betygsstegen Godkänt, Väl godkänt och Mycket väl godkänt. (*Omvårdnadsprogrammet* 2000:6-7)

1.4 Grammatikundervisning

En kort överblick av huvuddragen i grammatik och grammatikundervisning, historiskt och i nu-tid, kommer här att göras.

1.4.1 Historiskt

Hertzberg (1990:33) skriver att "[g]rammatik er en av de eldste undervisningsdisiplinene i vår vesterlandske kulturtradisjon." Former som liknar vårt subjekt och predikat blev definierade redan av Aristoteles och den ordklassindelning som vi använder idag förelåg redan vid vår tidräknings början.

Traditionell grammatik bygger till stora delar på grekisk och romersk lingvistik, både beträffande terminologi och analysmetoder. Termen traditionell grammatik (eller formalgrammatik) innebär ett förhållningssätt till grammatiken där man lär in grammatiska begrepp såsom namn på ordklasser, morfologiska kategorier och satsdelar. Den klassiska grammatikundervisningen motiverades utifrån behovet av ett metaspråk för att läsningen av klassiska verk, först grekiska och sedan latinska, skulle möjliggöras. Efter hand kom det stelnade latinet att utvecklas till ett formaliserat språk och dess starka ställning gjorde att det under medeltiden kopplades till skrivande och grammatik. Grammatikundervisningen fick sålunda en framträdande plats i latinundervisningen (Nilsson 2000:11-12).

De senromerska grammatikerna Donatus och Priscianus förmedlade både språksyn, språkbeskrivning och språkpedagogik, där undervisningsmetoden var inbyggd i grammatikläroboken, och vissa av deras böcker förmodas ha tillhört medeltidens mest lästa. Den teoretiskt inriktade grammatiken var där uppbyggd på skolgrammatikens grund (Thavenius 1981:219).

Grammatikor på svenska började, enligt Teleman (2001:7), att skrivas redan på 1600-talet. De var skrivna efter gammalt mönster. Den s.k. allmänna grammatiken, dvs. teorier om att språken följde vissa allmänmänskliga tankemönster som kunde vara synliga i olika språk, kom att utgöra en förebild.

Svenskämnet blev etablerat först i mitten av 1800-talet. Den första beskrivningen ges i folkskolestadgan 1842 och i och med 1856 års stadga får ämnet en självständig ställning i hela läroverket (Thavenius 1981:67).

Nilsson (2000:13) skriver att då modersmålsämnet fick en starkare ställning i mitten av 1800-talet och kom att ersätta latinets som undervisningsspråk övertog också modersmålsundervisningen latinets praktik och metoder. Argumenten för grammatikundervisning i modersmålet kom därför att bygga på samma argument som gällde för grammatikundervisningen i latin. Thavenius (1981:71) menar att anledningen till att svenskundervisningen blir mindre praktisk är att den ”abstrakta grammatiska drillen” till stora delar övertas från latinstudiet.

De tre argument för grammatikundervisning som varit gällande genom historien är, formallbildningstanken, grammatik som ett medel för att lära främmande språk och tanken om att grammatik skulle hjälpa eleverna att bättre uttrycka sig i sitt modersmål (Nilsson 2000:13).

I kapitlet om satsdelar i grammatikböcker brukar man återfinna ett avsnitt om objekt. Objektavsnittet brukar av tradition indelas i akkusativobjekt och dativobjekt. Akkusativobjekt och dativobjekt återfanns i det fornsvenska kasusystemet, som började upplösas under 1400- och 1500-talet.

Anledningen till att termerna akkusativobjekt och dativobjekt återfinns i grammatikundervisningen i början av 1900-talet är att den då gällande skolgrammatiska traditionen syftade till att biträda undervisningen i tyska. Tyska var i början av 1900-talet det ledande främmande språket och hade en starkare ställning än modersmålet. Grammatikundervisningen i svenska kom att anpassas till undervisningen i tyska språket (Ullström 2000:63-64).

1.4.2 I nutid

Traditionell grammatikundervisning brukar indelas i ordbildningslära, böjningslära och syntax. Detta brukar användas som utgångspunkt för de vanligaste förekommande läromedlen på gymnasiet (Boström 2004:74).

Grammatikavsnitten i läroböckerna brukar i regel indelas i ordklasser och satsdelar. Ordklasserna brukar vara nio till antalet och bestå av substantiv, adjektiv, verb, pronomen, adverb, prepositioner, konjunktioner, interjektioner och räkneord. Genomgången brukar i regel följa ovan nämnda ordning. Till satsdelar brukar subjekt, predikat, objekt, agent, predikatsfyllnad (predikativ), attribut och adverbial räknas.

I *Svenska Akademiens grammatik* (1999a) del 2 som behandlar ord och ordklasser är kapitelindelningen följande: Substantiv, Egennamn, Adjektiv, Pronomen, Räkneord, Verb, Particip, Adverb,

Prepositioner, Konjunktioner där subjunktioner och interjektioner ingår i samma kapitel, samt Interjektioner.

Svenska Akademiens grammatik (1999b) del 4 behandlar satser och meningar och kapitelindelning enligt nedan: Satsens struktur, Subjekt, Satsadverbial, Tempus, Modala hjälpverb, Aktionsarter, Passiv, Satsbaser, Annex, Bisatser, Huvudsatser, Icke satsformade meningar, Komplexa meningar och Anförda meningar. Del 4 avslutas med två kapitel om samordning och ellips.

Teleman (2001:7) menar att den klassiska skolgrammatiken står sig än idag och att indelningen i substantiv, adjektiv och verb, precis som åtskillnaden mellan subjekt och objekt, med säkerhet måste återfinnas i de grammatiska teorier som vill beskriva den språkliga verkligheten.

Traditionell grammatik (formalgrammatik) dominerar fortfarande både beskrivningen av skolgrammatiken och undervisningen. Grammatikmomentet i gymnasieskolans läroböcker behandlas alltså utifrån den gamla bildningstraditionen och är till stor del styrt av läromedlen (Boström 2004:75).

1.5 Material

Utgångspunkten för det här arbetet är läroböcker i svenska för gymnasieskolan och de nationella styrdokumenterna gällande svenska för gymnasieskolan. Jag har valt att undersöka inledningen till grammatikavsnitten i fyra utvalda läroböcker för att där finna ut vad som sägs om avsikten med grammatikundervisning. Läroböckerna är författade 1997, 1999, 2003 och 2007 dvs. efter att *Lpf 94* har tagits i bruk.

En jämförande studie kommer att göras mellan styrdokumenterna och de olika läroböckerna. Studien kommer att utgå från vad som skrivs om grammatik i de nationella styrdokumenterna.

1.5.1 Läroböckerna

De läroböcker i svenska för gymnasiet som kommer att användas är *ABC SVENSKA FÖR GYMNASIET handbok* (1997), *Källan SPRÅKBOK* (1999), *Handbok i SVENSKA SPRÅKET* (2003) och *Svenska i verkligheten A och B* (2007).

ABC SVENSKA FÖR GYMNASIET handbok består av sju kapitel som behandlar olika områden inom svenskämnet. Kapitlet Språkssystemet (s. 206-267) som är indelat i korta avsnitt behandlar områden såsom fonem, semantik, satsdelar och ordklasser. Den inledande texten efter kapitelrubriken Språkssystemet (s. 208-210) kommer att undersökas för att där se vad som skrivs om avsikten med grammatik. De tre första avsnitten som är en genomgång av fonem, morfem och semantik kommer inte att undersökas, då undersökningen begränsar sig till metatexten kring ordklasser och satsdelar. Det inledande avsnittet till ordklasser med rubriken Att ordna och sortera ord –

ordklasser (s. 227-228) kommer att omfattas av undersökningen. För övrigt består kapitlet av en genomgång av de olika ordklasserna och satsdelarna. Dessa avsnitt kommer inte att ingå i undersökningen.

Källan SPRÅKBOK har ett separat grammatikkapitel, med rubriken Grammatik (s. 332-367), som är indelat i Ordklasser (s. 334-355) och Satsdelar (s. 356-367). Här kommer inledningen till kapitlet (s. 332) samt den korta inledningstexten till avsnittet Ordklasser (s. 334) och Satsdelar (s. 356) att undersökas för att där se vad som sägs om avsikten med grammatik. Metatexten till de olika ordklasserna respektive satsdelarna kommer inte att undersökas i den här läroboken.

Handbok i SVENSKA SPRÅKET består av 47 kapitel som behandlar olika områden inom svenskämnet t.ex. språkhistoria, språken i Norden och grammatik. Grammatikkapitlen är benämnda 43. Ordklasser (s. 271-292) och 44. Satsdelar (s. 293-300). Inledningen till kapitel 43. Ordklasser (s. 271) och till kapitel 44. Satsdelar (s. 293) kommer att undersökas för att där finna ut vad som sägs om avsikten med grammatik. Sålunda kommer inte metatexten till presentationen av de olika ordklasserna respektive satsdelarna att undersökas.

Svenska i verkligheten A och B är indelat i två delar Svenska i verkligheten A som omfattar elva kapitel och Svenska i verkligheten B som omfattar nio kapitel. Kapitlet som behandlar grammatik återfinns som nummer 10 i Svenska i verkligheten A och har rubriken Språkets byggstenar (s. 135-162). Kapitlet är indelat i korta avsnitt med Formlära – ordklasser som första sedan följer Substantiv, Adjektiv, Verb, Räkneord, Pronomen, Adverb, Prepositioner, Interjektioner, Konjunktioner, Satslära, Predikat, Subjekt, Objekt, Attribut, Predikativ (predikatsfyllnad), Adverbial, Agent och Hjälper vid satsanalys.

Endast texten efter kapitelrubriken Språkets byggstenar (s.135) och texten i avsnittet Satslära (s. 154) kommer att undersökas för att där se vad som sägs om avsikten med grammatik. De övriga avsnitten innehåller en genomgång av de olika ordklasserna och satsdelarna och kommer inte att undersökas.

1.5.2 De nationella styrdokument

De nationella styrdokument som kommer att användas omfattar läroplanen *Lpf 94* samt till *Lpf 94* hörande kursplan i svenska A och svenska B, ämnesbeskrivning i svenska A och B samt betygskriterier för svenska A och B. *Lpf 94* med tillhörande kursplan och ämnesbeskrivning i svenska A och svenska B samt betygskriterier går att finna på skolverkets hemsida www.skolverket.se.

Lpf 94 är indelat i kapitlen Skolans värdegrund och uppgifter (s. 3-8) och Mål och riktlinjer (s. 9-17). I undersökningen kommer endast texter och textavsnitt att användas som har en direkt anknytning till grammatikmomentet i undervisningen/läroböckerna. Även i undersökningen av

kursplanerna i svenska A och B samt i betygskriterierna kommer endast texter och textavsnitt som har en direkt anknytning till grammatikmomentet i undervisningen/läroböckerna att användas.

Skollagen (*Skollag 1985:1100*) kommer att ingå i undersökningen, då den innehåller de grundläggande bestämmelserna om utbildningen i alla skolformer. Programmålen, vars uppgift är att ge en sammanfattande beskrivning av respektive program och förklara hur de olika programmen skiljer sig från varandra, kommer inte att ingå i undersökningen.

1.6 Metod

Utgångspunkten för undersökningen är studium av dokument och litteratur. Dimenäs (2007:98, 101) menar att litteraturstudier kan användas för att lära sig mer om undervisningen i skolan och att detta kan bli ett bidrag till att utveckla kunnandet kring lärares och elevers vardag. I undersökningen kan en eller flera frågor belysas genom att flera källor ställs bredvid varandra och analyseras med avseende på likheter och skillnader.

En kvalitativ metod kommer att användas i undersökningen. Jag kommer att utgå från vad som skrivs om avsikten med grammatik i undervisningen på gymnasieskolan i de nationella styrdokumenterna *Skollag (1985:1100)*, *Lpf 94* med tillhörande kursplan, ämnesbeskrivning och betygskriterier för svenska A och B.

En undersökning kommer att göras av inledningstexten (eller metatexten) till grammatikavsnitten i fyra läroböcker i svenska för gymnasiet för att där söka efter markörer som talar om varför man ska studera grammatik i skolan. Vid sökandet efter markörer som talar om varför man ska studera grammatik kommer jag att utgå från de argument som Boström framför i sin avhandling *Lärande & Metod Lärstilsanpassad undervisning jämfört med traditionell undervisning i svenska grammatik*. De argument Boström (2004:186) framför för grammatikundervisning är att: "a) den utvecklar vårt tänkande, b) vi behöver grammatik för inläring av främmande språk, c) vi utvecklar ett språk om språket, d) grammatik förbättrar vårt skrivande, e) vi förstår olika grupper bättre samt f) grammatik stärker individens personliga utveckling".

Dessa sex påståenden kommer alltså att ligga till grund för sökandet efter markörer, i läroböckerna, som talar om varför man ska studera (avsikten med) grammatik i ämnet svenska på gymnasieskolan. De sex påståendena kommer att formuleras och numreras enligt följande: Avsikten med grammatikundervisning i svenska på gymnasieskolan kan vara att: 1. Den utvecklar vårt tänkande. 2. Vi behöver grammatik för inläring av främmande språk. 3. Vi utvecklar ett språk om språket. 4. Grammatik förbättrar vårt skrivande. 5. Vi förstår olika grupper (av människor) bättre.

6. Grammatiken stärker individens personliga utveckling. Markörer, i lärobokstexten, som inte knyter an till de sex ovan nämnda påståendena kommer också att noteras.

En jämförelse kommer sedan att göras mellan vad som sägs om avsikten med grammatikstudier i de nationella styrdokumenterna och hur detta motsvarar vad som sägs om avsikten med grammatikstudier i lärobokstexten.

2 En analys av avsikten med grammatik i de nationella styrdokumenterna och fyra läroböcker i svenska för gymnasieskolan

2.1 Avsikten med grammatik i de nationella styrdokumenterna

En analys kommer att göras av styrdokumenterna *Lpf 94* med tillhörande ämnesbeskrivning, kursplaner och betygskriterier till svenska A och svenska B. Vid genomgång av *Skollag (1985:1100)* har jag inte kunnat hitta något om grammatik på gymnasieskolan.

2.1.1 Läroplan för de frivilliga skolformerna *Lpf 94*

Lpf 94 är indelad i två kapitel. Det första, benämnt Skolans värdegrund och uppgifter, tar upp frågan om grundläggande värden och skolans uppgifter. Det andra med rubriken Mål och riktlinjer berör bl.a. områden som kunskaper, normer och värden, elevers ansvar och inflytande samt bedömning och betyg. *Lpf 94* ger ganska allmänna riktlinjer för elever och lärare i skolans värld och inga direkt ämnesspecifika instruktioner. Det enda som nämns med direkt anknytning till svenskämnet finner man i kapitel 2 med rubriken Mål och riktlinjer, där det i avsnittet Kunskaper, som mål att uppnå (uppnåendemål), går att läsa:

Det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört **ett nationellt eller specialutformat program eller sådant individuellt program som är förenat med yrkesutbildning under anställning, s.k. lärlingsutbildning** inom gymnasieskolan eller gymnasial vuxenutbildning [...] kan uttrycka sig i tal och skrift så väl att elevens språk fungerar i samhälls-, yrkes-, och vardagslivet och för fortsatta studier (*Lpf 94* s. 10).

2.1.2 Ämnesbeskrivning i svenska för gymnasiet

Ser vi till ämnesbeskrivningen för ämnet svenska finner vi följande formulering: ”Utbildningen i ämnet svenska syftar till att utveckla förmågan att tala och skriva väl samt att öka lyhördheten för andras språk och sätt att uttrycka sig i tal och skrift.” (s. 1)

Under rubriken Mål att sträva mot (strävansmål) har vi att läsa: ”Skolan skall i sin undervisning i svenska sträva efter att eleven [...] utvecklar en språklig säkerhet i tal och skrift [...] utvecklar kunskap om det svenska språket, dess ständigt pågående utveckling, dess uppbyggnad [...]” (s. 1-2).

2.1.3 Kursplan för gymnasiet SV1201 – Svenska A (med betygskriterier)

Går vi till kursplanen för Svenska A finner vi under rubriken Mål som eleven skall ha uppnått (uppnåendemål) efter avslutad kurs följande: ”Eleven skall [...] kunna tillämpa grundläggande regler för språkets bruk och byggnad [...]” (s. 1).

Som kriterier för betyget Godkänt står att läsa: ”Eleven rådfrågar vid behov språkliga handböcker, använder sig i skrift av grundläggande regler för språkets bruk och byggnad [...]” (s. 1). För betyget Väl godkänt och Mycket väl godkänt finner jag inget som specifikt går att hänföra till grammatikmomentet.

I kursplanen för Svenska B finner jag inte heller något som direkt går att koppla till grammatikmomentet, varken under uppnåendemål eller under betygskriterier.

2.2 Avsikten med grammatik i fyra läroböcker i svenska för gymnasieskolan

En analys kommer att göras av inledningstexten (metatexten) till grammatikavsnitten i fyra olika läroböcker i svenska för gymnasieskolan. De är författade och utgivna år 1997, 1999, 2003 respektive 2007 dvs. efter att *Lpf 94* har tagits i bruk.

2.2.1 Analys av *ABC SVENSKA FÖR GYMNASIET handbok*

I kapitlet Språkssystemet återfinner vi avsnitten om ordklasser och satsdelar. Kapitlet inleds med följande text:

De flesta kapitel i den här boken handlar huvudsakligen om hur vi använder språket. Betoningen ligger alltså på att språket är ett kommunikationsmedel som vi utnyttjar för att meddela oss med andra människor. Språket är också ett sätt för oss att förstå och få ordning på den verklighet som omger oss.

I det här kapitlet ska vi studera språkets struktur – eller byggnad – lite närmare. (1997:208)

Kan vi koppla något i det här textavsnittet till något av Boströms påståenden? Kanske inte direkt, men enligt läroboksförfattarna handlar det om att språket är ett medel för kommunikation med omvärlden. Språkets struktur eller byggnad, dvs. grammatiken, är en del av detta. En nog så viktig markör.

I avsnittet Vår dubbla kunskap: språkbruk och språkregler läser vi:

I de allra flesta sammanhang använder vi oss av språket på ett omedvetet sätt. Om du sitter och småpratar med några kompisar är du säkerligen mest intresserad av *vad* ni pratar om – inte *hur* ni pratar. Men ibland kan det hända att vi faktiskt hänger upp oss på *hur* någon säger eller skriver något. Om en nyhetsuppläsare i TV skulle säga ”Tiotusen människor *springade* maraton i Stockholm i lördags” är det säkerligen många tittare som skulle höra av sig till TV och påpeka den felaktiga formen *springade*. Som svensktalande vet vi att den som säger eller skriver *springade* har brutit mot språkreglerna.

Vi har således en dubbel språkkunskap: dels kan vi använda språket, dels har vi kunskap om reglerna i språket. I inledningskapitlet Mänskligt språk liknades språket vid ett spel: för att delta i ett parti schack måste du kunna spelreglerna. Sedan kan varje spelomgång se lite olika ut, men reglerna förblir desamma.

Som infödda talare av ett språk har vi automatisk kännedom om reglerna i modersmålet. Att vi inte behöver specialutbildning för detta ser du lätt:

Den sött kattungen liggade på filtet och spinnade.

Låg filtten kattungen söta den spann och på.

Hur ska meningarna låta? Det var väl inte svårt att rätta dem? Exemplet visar att vi dels måste kunna böja de enskilda orden rätt, dels känna till i vilken ordning orden kan stå på svenska. Den här automatiska språkförmågan är *medfödd*, men för att vi verkligen ska lära oss ett språk krävs givetvis att vi hör språket runtomkring oss och praktiserar det.

Det här kapitlet handlar om hur vi kan sätta samman smådelar som språkljud till större bitar till ord som vi i sin tur sätter samman till fraser, satser och meningar. Och med meningarnas hjälp bygger vi naturligtvis språkets största delar, nämligen talade och skrivna texter.

Det mesta i kapitlet handlar alltså om reglerna i språket – eller det som ofta brukar kallas grammatik. (1997:208-209)

Att vi har ”kunskap om reglerna i språket” kan kopplas till Boströms argument för grammatikundervisning att: 1. Den utvecklar vårt tänkande, och 3. Vi utvecklar ett språk om språket. Det egna språkets grammatik (regler) är inbyggt hos modersmålstälaren. I kommunikation analyserar man inte det egna språket men man reagerar på brott mot språkreglerna. Man är alltså intresserad av *vad* man pratar om inte *hur* man pratar. Men *hur* man pratar aktualiseras när någon bryter mot språkreglerna. Det förklaras genom exemplen med de felböjda orden ”springade, liggade, filtet [...] spinnade” samt meningen ”Låg filtten kattungen söta den spann och på” att modersmålstälaren med automatik reagerar på brott mot språkreglerna.

Modersmålets språkförmåga är sålunda medfödd och behöver inte läras in, men måste praktiseras. Läroboksförfattarna ställer helheten, den ”automatiska språkförmågan” som är ”medfödd”, mot de små detaljerna ”språkljud” som sätts samman till ”fraser, satser och meningar” och ”talade och skriva texter” dvs. ”reglerna i språket”, eller ”grammatiken”.

I avsnittet Att bli medveten om reglerna läser vi vidare:

Vad ska man ha grammatik till? Ulf Teleman, professor i nordiska språk i Lund har sagt så här:

Grammatikens värde är av två slag. Den kan ge *kunskap* (insikt) om oss själva som språkva-
relser, och den kan tjäna som *redskap* när vi vill nå andra må.

Ur *Grammatik på villavägar* 1987

Även om alla kan använda sitt modersmål utan att tänka på det är det nyttigt att bli mer *medveten* om kunskaperna. Språkförmågan är unik för oss människor som art, och genom att fundera på vad språk är kan vi, som Ulf Teleman skriver, lära oss mer om oss själva som människor.

Det blir också mycket enklare att lära sig främmande språk om man känner till hur det svenska språkbygget ser ut. På så vis blir grammatiken ett redskap.

Om man frågar folk vad grammatik är, får man olika svar. Här är några exempel:

***Skelettet i språket, lagen om språket. Reglerna behövs – det kan bli obegripligt an-
nars.*** (Elev åk 9)

Något tråkigt, dåtid och nutid och sånt. (Elev åk 9)

***Ordklasser, regler, rätt och fel. En ställning att hänga upp sina språkliga erfarenheter
på.*** (Blivande lärare)

***Grammatik är beskrivning av språk, en modell över språket. Det finns ingen full-
ständig och slutgiltig språkbeskrivning – en grammatik är bara människans försök
att kartlägga och sätta namn på allt det vi kan göra med språkets hjälp.*** (Författarna
till denna bok)

***Grammatik är en regel i svenska tror jag, eller var det i engelska, men där hette det
nog dramatik.*** (Elev åk 5)

***Beskrivning av språk, olika grammatikmodeller ger olika beskrivningar. Regelsy-
stemet är föränderligt med tid, ämne, situation och deltagare.*** (Läroinbildare)

Tack till metodiklektor Eva Längsjö vid institutionen för ämnesmetodik
vid Göteborgs universitet för flera av exemplen.

I kursplanen för svenska på gymnasieskolan står det att grammatikstudier ska ingå som en naturlig del i svenskundervisningen och alltså inte enbart vara en eller ett par veckors ”råplugg” av termer och begrepp. Vi har tagit fasta på detta och därför försökt *integrera* grammatiken i bokens olika delar. Introduktionskapitlet Mänskligt språk handlar på sätt och vis om grammatik – där beskrivs den mänskliga språkförmågan och vad som är unikt med den.

Men säkert finns det många läsare som gärna vill ha grammatiken – eller språkets regler på olika nivåer – i ett separat avsnitt. Därför har vi skrivit det här kapitlet.

Vissa delar av grammatiken, t.ex. ordklasserna, beskrivs kortfattat och den delen är tänkt att fungera som en uppslagsdel. En del senare termer får bara en kort kommentar medan andra (som kan vara lite svårare att begripa) har fått större utrymme. Dessutom är det så att vi i ordklass- och syntaxavsnitten har gjort ett *urval* av termer och begrepp som vi menar är centrala.

Innan du fortsätter att läsa, kom ihåg: det är vi människor som har delat in orden i olika kategorier och namngett dem. (1997:209-210)

Frågan ”Vad ska man ha grammatik till?” ställs direkt. Svaret ges av Ulf Teleman i *Grammatik på villovägar*. Dels kan grammatiken ”ge *kunskap* (insikt) om oss själva som språkvarelser”, dvs. ”lära oss mer om oss själva som människor”. Dels kan den ”tjäna som *redskap* när vi vill nå andra mål” dvs. när man vill ”lära sig främmande språk”. Vi finner här två direkta motiv till varför man bör studera grammatik som också utvecklas av läroboksförfattarna. Det första påståendet knyter på ett direkt sätt an till Boströms argument för grammatikundervisning att: 1. Den utvecklar vårt tänkande, och 6. Grammatik stärker individens personliga utveckling medan det andra påståendet knyter an till 2. Vi behöver grammatik för inläring av främmande språk.

För att ytterligare försöka förklara grammatikbegreppet har läroboksförfattarna frågat människor med anknytning till skolvärlden vad grammatik är. I svaren återfinns grammatik som regler; ”lagen om språket [...] regler [...] rätt och fel [...] Grammatik är en regel i svenska [...] Regelsystemet är föränderligt” samt grammatik som något beskrivande; ”En ställning att hänga upp sina språkliga erfarenheter på, Grammatik är beskrivning av språk [...] olika grammatikmodeller ger olika beskrivningar”. Grammatik som något beskrivande får ses som användning i ett mer kommunikativt syfte.

För att knyta an till det av Teleman angivna svaret att grammatiken ”kan ge *kunskap* (insikt) om oss själva som språkvarelser” skriver läroförfattarna att ”Mänskligt språk handlar på sätt och vis om grammatik – där beskrivs den mänskliga språkförmågan och vad som är unikt med den”.

I avsnittet Att ordna och sortera ord – ordklasser läser vi:

I det här avsnittet ska vi gå igenom hur man kan dela in orden i ett språk i olika grupper, eller *ordklasser*. När vi sorterar orden gör vi det naturligtvis efter någon princip, precis som vi kanske sorterar knappar i olika fack i knapplådan efter deras storlek, form eller färg. De principer vi använder för att sortera orden i ordklasser har att göra med ordens betydelse, hur de böjs och hur de fungerar tillsammans med andra ord i satser och meningar. I äldre grammatikböcker delade man ofta in orden i nio ordklasser. Du känner igen dem: *substantiv*, *verb*, *adjektiv*, *pronomen*, *adverb*, *räkneord*, *prepositioner*, *konjunktioner* och *interjektioner*. Numera är det vanligt att man lägger till *subjunktioner* så att vi istället får tio ordklasser. Så har vi gjort i den här boken också. (1997:227)

I det här avsnittet som är inledningen till avsnittet om ordklasser förklaras kortfattat och enkelt de ”principer” som används när man sorterar orden i ordklasser dvs. ”hur de böjs och hur de fungerar tillsammans med andra ord i satser och meningar”. Vi ser också här att grammatiken ses som en del i ett större sammanhang (kommunikationen).

En illustration av ordklasserna följer, sedan läser vi:

Som du ser på illustrationen finns en del ord som inte är så lätta att placera i en ordklass. De hamnar utanför. Det är t.ex. *infinitivmärket* att, *verbpartiklarna* och den *obestämda* och *bestämda artikeln*.

Vi människor har inte bara sorterat orden i ordklasser och försökt beskriva hur de kan kombineras till satser och meningar (se avsnittet om syntax, s. 248), utan vi har naturligtvis också hittat på namnen eller termerna som vi använder. Eftersom de flesta grammatik beskrivningar från början gjordes för att beskriva latinets, är de termer som vi använder än idag från latinets. En anledning till att grammatik kan verka svårt beror alltså på att termerna är främmande. De är konstruerade för att beskriva latinets struktur och ”passar” därför inte alltid lika bra för att beskriva svenska språket. (1997:228)

Ett försök till att förklara varför grammatik är svårt görs här genom att nämna att de termer som vi använder för att beskriva grammatik idag från början var avsedda för att beskriva latinets. Svenska språkets grammatiska terminologi skulle på så sätt vara främmande därför att termerna ”är konstruerade för att beskriva latinets struktur”. (Se 1.4.1 där latinets historiska koppling i grammatik till svenskämnet tas upp.)

I de ovan två citerade textavsnitten ur *ABC SVENSKA FÖR GYMNASIET handbok* är det inget som direkt knyter an till något av Boströms påståenden men indirekt kan man säga att genom att förklara vad grammatik är återkopplar det till argument 3. Vi utvecklar ett språk om språket.

2.2.1.1 En jämförelse mellan de nationella styrdokumentet och *ABC SVENSKA FÖR GYMNASIET handbok*

Som vi ser så skrivs det inte speciellt mycket om själva avsikten med grammatikstudierna i de nationella styrdokumentet. I *Lpf 94* finner vi att det är skolan ansvar att varje elev efter avslutad utbildning i gymnasieskolan ”kan uttrycka sig i tal och skrift så väl att elevens språk fungerar i samhälls-, yrkes-, och vardagslivet för fortsatta studier” (*Lpf 94* s. 10).

I ämnesbeskrivning i svenska för gymnasiet läser vi att utbildningen i svenska ”syftar till att utveckla förmågan att tala och skriva väl samt att öka lyhördheten för andras språk och sätt att uttrycka sig i tal och skrift” (s. 1). Vi kan vidare läsa att skolan i svenskundervisningen ska ”sträva efter att [...] eleven utvecklar en språklig säkerhet i tal och skrift” samt att eleven ”utvecklar kunskap om det svenska språket, dess ständigt pågående utveckling, dess uppbyggnad” (s. 1-2).

Går vi till *Kursplan för gymnasiet SV1201 – Svenska A* med tillhörande betygs-kriterier kan vi läsa att eleven efter avslutad kurs ska ”kunna tillämpa grundläggande regler för språkets bruk och byggnad” (s. 1). I kriterier för betyget Godkänd finner vi att ”Eleven vid behov rådfrågar språkli-

ga handböcker, använder sig i skrift av grundläggande regler för språkets bruk och byggnad” (s. 1).

Vi ser att ordet grammatik överhuvudtaget inte nämns i de nationella styrdokumenterna. Det närmaste man kommer är formuleringarna ”uttrycka sig i tal och skrift”, ”utveckla förmågan att tala och skriva”, ”utvecklar kunskap om det svenska språket [...] dess uppbyggnad, kunna tillämpa grundläggande regler för språkets bruk och byggnad, använder sig i skrift av grundläggande regler för språkets bruk och byggnad” etc. Riktlinjerna i de nationella styrdokumenterna gäller sålunda kommunikation, en praktisk användning av språkförmågan, och inte teoretisk grammatikinlärning.

Vad finner vi då om avsikten med grammatik i inledningen till grammatikkapitlet i *ABC SVENSKA FÖR GYMNASIET handbok* och hur förhåller sig detta till vad som skrivs i de nationella styrdokumenterna? I *ABC SVENSKA FÖR GYMNASIET handbok* skrivs om språket som ”ett kommunikationsmedel” och det talas om att ”språkets struktur – eller byggnad” (1997:208) ska studeras i grammatikkapitlet Språkssystemet.

I avsnittet Vår dubbla kunskap: språkbruk och språkregler skrivs att vi har ”kunskap om reglerna i språket”. Det nämns vidare att vi som infödda talare av ett språk automatiskt har kännedom om ”reglerna i modersmålet”. Två meningar med grammatikfel följer, för att visa hur lätta grammatikfelen är att upptäcka och korrigera i det egna språket, med efterföljande kommentar ”Exemplen visar att vi dels måste kunna böja de enskilda orden rätt, dels känna till i vilken ordning orden kan stå på svenska”. I slutet av avsnittet skrivs att ”kapitlet handlar om hur vi kan sätta samman smådelar som språkljud till större bitar till ord [...] fraser, satser och meningar [...] tala och skrivna texter” (1997:208-209). Här finner vi en koppling till det som nämns i betygskriterierna i styrdokumenterna om ”grundläggande regler för språkets bruk och byggnad”. Avsnittet avslutas med att det mesta i kapitlet handlar om ”reglerna i språket – eller vad som ofta brukar kallas grammatik” (1997:209) Uttrycket *regler* används i den här passagen istället för *grammatik*.

Beträffande den direkta avsikten med grammatik citeras i avsnittet Att bli medveten om reglerna Ulf Teleman i *Grammatik på villovägar* där Teleman menar att grammatiken dels ”kan ge *kunskap* (insikt) om oss själva som språkvarerter och dels kan tjäna som *redskap* när vi vill nå andra mål”. I texten beskrivs grammatiken som ett *redskap* då det blir ”mycket enklare att lära sig ett främmande språk om man känner till hur det svenska språkbygget ser ut” (1997:209). Skrivningen i de nationella styrdokumenterna är som tidigare nämnts inriktad på ”kunskap om språkets bruk och byggnad” och det skrivs inget direkt om att avsikten med grammatiken är att ”ge *kunskap* [...] om oss själva som språkvarerter”. Det närmaste man kan komma är i ämnesbeskrivning i

svenska för gymnasiet där vi kan läsa att utbildningen i svenska ”syftar till att [...] öka lyhördheten för andras språk och sätt att uttrycka sig i tal och skrift” (s. 1).

Det skrivs inget i de nationella styrdokumenterna om att grammatikstudier i svenska kan vara ett redskap när man vill lära sig ett främmande språk. Vi ser att avsikten med grammatikstudier preciseras något mer i *ABC SVENSKA FÖR GYMNASIET handbok* än i de nationella styrdokumenterna.

I avsnittet Att bli medveten om reglerna hänvisas till kursplanen för svenska på gymnasieskolan där ”grammatikstudier ska ingå som en naturlig del i svenskundervisningen och alltså inte enbart vara en eller ett par veckors ’råplugg’ av termer och begrepp”. Läroboksförfattarna ”har tagit fasta på detta och försökt integrera grammatiken i bokens olika delar”. Man har ändå tagit med ett separat grammatikkapitel och motiverar detta med det säkert finns ”många läsare som gärna vill ha grammatiken – eller språkets regler på olika nivåer – i ett separat avsnitt” (1997:210).

I betygskriterierna för betyget Godkänd till *Kursplan för gymnasiet SV1201 – Svenska A* finner vi ”Eleven rådfrågar vid behov språkliga handböcker” (s.1). I avsnittet Att bli medveten om reglerna läser vi att ”Vissa delar av grammatiken, t.ex. ordklasserna, beskrivs kortfattat och den delen är tänkt att fungera som en uppslagsdel” (1997:210). Med ”språkliga handböcker” avses förmodligen grammatikor och ordlistor. Att vissa delar av grammatiken i läroboken här får fungera som ”en uppslagsdel” får ses som en koppling till styrdokumenterna.

2.2.2 Analys av *Källan SPRÅKBOK*

Här följer kapitlet Grammatik:

I DET HÄR KAPITLET får du lära dig vilka ordklasser och satsdelar det finns.

Dessutom får du göra en hel del övningar som tränar dina grammatiska kunskaper.

Mål: Efter genomgången kurs skall eleven ha kunskap om och använda sig av grundläggande regler för språkets bruk och byggnad.

(Svenska A-kursen) (1999:332)

Vi finner en kort uppräkningslista av vad eleven ska arbeta med i kommande kapitel, ordklasser och satsdelar, samt vad eleven ska kunna efter avslutad kurs. Målbeskrivningen, att eleven efter genomgången kurs ska ”ha kunskap om och använda sig av grundläggande regler för språkets bruk och byggnad”, kan ses som en indirekt återkoppling till Boströms tredje argument för grammatikundervisning, att: Vi utvecklar ett språk om språket.

Här fortsätter kapitlet Grammatik med underrubriken Grammatik redan i antiken:

Ordet grammatik kommer av det grekiska ordet *gramma*, som betyder bokstav, skrivtecken, skrift.

I antikens Rom var skolan indelad i tre steg. Läsning, skrivning och räkning ombesörjdes av en *literator*, läraren i det första stadiet. Under andra stadiet (högstadiet) hade eleverna en *grammaticus*, ämneslärare i språk och litteratur. Den tredje fasen i utbildningen ansvarade en *rhetor* för. Han undervisade i talekonst, huvudsakligen retorik. Det antika inslaget är fortfarande stort i grammatiken – många latinska begrepp används fortfarande som vi ska se. (1999:332)

Uppkomsten av vårt svenska ord *grammatik* förklaras och genom detta förs läsaren tillbaka till antiken och den romerska skolformen. Genom att nämna att ”många latinska begrep” fortfarande används i vår svenska grammatikundervisning försöker läroboksförfattarna förklara varför grammatik kan uppfattas som svårt. (Se 1.4.1 där latinets historiska koppling till grammatiken i svenskämnet behandlas.) Här finns inget som direkt knyter an till Boströms argument för grammatikundervisning.

Här fortsätter kapitlet Grammatik med underrubriken Varför läser man grammatik?

Språket utgör en mycket viktig del av vårt tänkande; det är en djupt förankrad del av oss själva. Därför ligger det en stor lockelse i att lära känna hur detta språk är uppbyggt och hur det fungerar.

Ordlistor innehåller många grammatiska termer. Förstår man inte dem, är ordlistan av mindre värde. Grammatikkunskaper gör det lättare att lära främmande språk. Men först måste man behärska det egna språkets termer och regler. Om man kan sin grammatik kan man lättare analysera och bearbeta egna och andras texter. (1999:332)

Här ställs frågan direkt i rubriken ”Varför läser man grammatik?” och svaren ges på flera nivåer med korta förklaringar. Först för att språket är ”en mycket viktig del av vårt tänkande [...] en djupt förankrad del av oss själva”. Modersmålet ger oss därmed kunskap om oss själva. Detta återkopplar på ett tydligt sätt till Boströms första argument för grammatikundervisning att: Den utvecklar vårt tänkande.

Nästa svar på frågan ”Varför läser man grammatik?” är för att kunna använda *ordlistor*. Grammatikkunskapen är en hjälp i bruket av handböcker. Slutligen läser vi att ”grammatikkunskaper gör det lättare att lära främmande språk”. Grammatikkunskapen blir ett redskap vid inläring av främmande språk om man behärskar ”det egna språkets termer och regler”. Här ser vi en direkt anknytning till Boströms andra argument för grammatikundervisning att: Vi behöver grammatik för inläring av främmande språk.

Efter den ovan anförda inledningen och två gruppuppgifter för eleverna följer en presentation och genomgång av de nio ordklasserna i följande ordning; substantiv, verb, adjektiv, adverb, pronomen, prepositioner, interjektioner, räkneord och konjunktioner. Kapitlet Grammatik avslutas med avsnittet Satslära. Genomgången varvas med exempel och övningsuppgifter.

Här följer kapitlet Satsdelar med underrubriken Meningen med meningen:

Hittills har vi undersökt till vilka ordklasser orden hör. När vi undersöker orden som satsdelar, utgår vi från hur de förhåller sig till varandra i satsen.

När vi använder språket gör vi det för att uttrycka våra åsikter, tankar och syften och för att säga något som har betydelse och mening. Vi gör pauser ibland, om inte annat för att hämta andan. Därför meddelar vi oss i lagom långa *fraser*, i meningar.

En mening börjar alltid med stor bokstav och slutar med punkt, utropstecken eller frågetecken. Den kan bestå av en *sats* eller av flera satser. En *fullständig mening* innehåller minst en *huvudsats*, men den kan utöver det innehålla en eller flera *bisatser*. Mer om huvudsats och bisats kan du läsa på s. 353ff. (1999:356)

Nu förväntas eleven känna till vad *ordklasser* innebär. Vid övergången till *satsdelar* förklaras kortfattat vad *satsdelar* innebär. Förklaringen knyter an till det kommunikativa då det i inledningen skrivs att vi använder språket ”för att uttrycka våra åsikter, tankar och syften och för att säga något som har betydelse och mening”.

Noggrant förklaras hur en sats är uppbyggd, både i tal där det nämns att ”[v]i gör pauser ibland [...] för att hämta andan”, och i skrift där en menings konstruktion förklaras genom att den alltid börjar ”med stor bokstav och slutar med punkt, utropstecken eller frågetecken” samt att en mening ”kan bestå av en sats eller av flera satser” och att en ”fullständig mening innehåller minst en huvudsats” och dessutom kan ”innehålla en eller flera bisatser”. Förklaringen om *satsdelar* kan kopplas till Boströms argument 4. Vi utvecklar ett språk om språket.

Efter inledningen ovan följer en presentation och genomgång i följande ordning; predikat, subjekt, objekt, attribut, adverbial och predikativ. Genomgången varvas med exempel och uppgifter.

2.2.2.1 En jämförelse mellan de nationella styrdokumentet och *Källan SPRÅKBOK*

Hur förhåller sig frågan om avsikten med grammatik i *Källan SPRÅKBOK* i relation till vad som står i de nationella styrdokumentet? Om vi först återvänder till styrdokumentet och närmare bestämt till *Lpf 94* framgår det att eleven efter avslutad utbildning ska kunna ”uttrycka sig i tal och skrift så väl att elevens språk fungerar i samhälls-, yrkes-, och vardagslivet för fortsatta studier” (*Lpf 94* s. 10). I ämnesbeskrivning i svenska för gymnasiet finner vi att utbildningen i svenska ”syftar till

att utveckla förmågan att tala och skriva” och att skolan i undervisningen i svenska ska ”sträva efter att eleven [...] utvecklar en språklig säkerhet i tal och skrift” (s. 1).

I *Källan SPRÅKBOK* i kapitlet Satsdelar med underrubriken Meningen med meningen förklaras att vi använder språket ”för att uttrycka våra åsikter, tankar och syften och för att säga något som har betydelse och mening”, dvs. grammatikstudierna bör leda till att man kan uttrycka sig i tal. Det förklaras vidare att en mening alltid börjar ”med stor bokstav och slutar med punkt, utropstecken eller frågetecken och att den kan bestå av en sats eller flera satser” och att en ”fullständig mening innehåller minst en huvudsats” och dessutom kan ”innehålla en eller flera bisatser” (1999:356). Grammatikstudierna bör alltså leda till att man kan uttrycka sig i skrift.

I ämnesbeskrivning i svenska för gymnasiet läser vi att utbildningen i svenska syftar till att ”öka lyhördsenheten för andras språk och sätt att uttrycka sig i tal och skrift” (s. 1). En återkoppling till detta finner vi i kapitlet Grammatik med underrubriken Varför läser man grammatik? där vi har formuleringen ”Om man kan sin grammatik kan man lättare analysera och bearbeta egna och andras texter” (1999:332).

I *Kursplan för gymnasiet SV1201 – Svenska A* kan vi också läsa att ”Eleven skall [...] kunna tillämpa grundläggande regler för språkets bruk och byggnad” (s. 1). Uttrycket ”språkets bruk och byggnad” är som tidigare nämnts det närmaste termen *grammatik* man kan komma i de nationella styrdokumenterna. I inledningen till kapitlet Grammatik i läroboken nämns som mål att eleven efter genomgången kurs ska ”ha kunskap om och använda sig av grundläggande regler för språkets bruk och byggnad” (1999:332). I den efterföljande delen med underrubriken Varför läser man grammatik? förklaras först att språket är en viktig del av vårt tänkande, en djupt förankrad del av oss själva och därför ”ligger det en stor lockelse i att lära känna hur detta språk är uppbyggt och hur det fungerar” (1999:332). Vi ser hur uttrycken ”språkets bruk och byggnad” och ”språk är uppbyggt” återfinns i läroboken och knyter an till riktlinjerna i styrdokumenterna.

I kriterierna för betyget Godkänd i svenska A kan vi läsa att ”Eleven rådfrågar vid behov språkliga handböcker” (s. 1). I kapitlet Grammatik med underrubriken Varför läser man grammatik? nämns att ordlistor ”innehåller många grammatiska termer” och om man inte förstår dem ”är ordlistan av mindre värde” (1999:332). En förklaring till att man behöver studera grammatik är för att kunna tillgodogöra sig innehållet i språkliga handböcker såsom ordlistor.

2.2.3 Analys av *Handbok i svenska*

Här nedan följer kapitlet Ordklasser med underrubriken Bruksanvisning:

Hur mycket grammatik ska man gå igenom i gymnasieskolan? Det varierar. I vissa utbildningsvägar kan grammatik vara viktigare än i andra. Och i en enskild klass kanske hälften behöver en grundkurs medan resten vill fördjupa sig.

För att öka flexibiliteten har vi delat upp vår variant av skolgrammatiken i ”grundkursen”, som vi tror är aktuell för de flesta, och ”överkursen” som vi har markerat med röda linjer i kanten.

Den röda linjen markerar sådant som vi tycker är viktigt och bör finnas med i en skolgrammatik, men som samtidigt är sådant som vi vet att många faktiskt aldrig hinner lära sig.

Ofta löser läraren problemet genom att för klassen peka ut vissa begrepp och kunskaper, utan att kräva att de ska läras in. Det är kanske, för att ta ett exempel, bra att för eleverna nämna att det finns flera olika slags pronomen: determinativa, personliga etc., utan att man för den skull tycker att allt detta måste *läras in*.

För att inte bryta den logiska framställningen inleds varje ordklass med ett ”grundkursavsnittet”. På det följer detaljkunskaper, som alltså markeras med röda linjer i kanten. Lärarens och klassens val underlättas förhoppningsvis av vår markering. Kapitlet är också upplagt med tanke på elevernas självständiga arbete. Därför finns det gott om övningar. Kapitlet avslutas dessutom med ett prov (Testa dig själv). Facit till övningarna och provet finns i det separata facithäftet. (2003:271)

Grammatikavsnittet *Handbok i svenska* börjar med en bruksanvisning för kapitlet Ordklasser så som underrubriken säger. Läroboksförfattarna fokuserar här på hur mycket grammatik man ska läsa och hur grammatikkursen är upplagd, med *grundkurs* och *överkurs*. Frågan varför man ska läsa grammatik berörs indirekt med påståendet ”I vissa utbildningsvägar kan grammatik vara viktigare än i andra”. Texten ovan har inga direkta beröringspunkter med Boströms argument för grammatikundervisning.

Här följer kapitlet Ordklasser med underrubriken Ordklasserna:

För att beskriva språket har vi människor konstruerat det grammatiska systemet. Det består bl.a. av definitioner och regler. Man önskar att definitionerna skulle vara på en gång enkla och exakta, men det verkliga språket är så rikt att grammatiken ofta inte lyckas fånga in språkets alla variationer. Att man stöter på gränsfall och tveksamheter i grammatiken behöver därför inte innebära att man inte *förstått*. Det kan i stället visa sig att det är det grammatiska systemet (”grammatiken”) som är ofullständigt.

Detta bör man ha i minnet när man studerar grammatik, vare sig det gäller ordklasser eller satsdelar. (2003:271)

Innan genomgången av de nio ordklasserna påbörjas görs en kort förklaring av det grammatiska systemet. Det grammatiska systemets komplexitet uttrycks i påståendet att ”det verkliga språket är så rikt att grammatiken ofta inte lyckas fånga in språkets alla variationer” och det grammatiska systemets begränsning uttrycks i påståendet att det ”kan i stället visa sig att det är det grammatiska systemet (”grammatiken”) som är ofullständig”. Detta är ingen direkt avsiktsförklaring beträffande grammatik men kanske ett försök till att hjälpa eleven in i den snårighet av begrepp (regler) som grammatiken innebär. På ett indirekt sätt kan ovanstående text sägas beröra argument 3. Vi utvecklar ett språk om språket, hos Boström.

Efter den här inledningen följer en presentation och genomgång av de nio ordklasserna substantiv, adjektiv, verb, pronomen, adverb, prepositioner, konjunktioner, interjektioner och räkneord. Genomgången varvas med exempel och övningsuppgifter.

Här följer kapitlet Satsdelar:

Även i avsnittet satsdelar är vissa partier utmärkta med blå text för att markera ”överkurs”. Dessutom avslutas även detta kapitel med ett prov (Testa dig själv) med facit. Se inledningen till kapitel 43. (2003:293)

Inledningen till kapitlet Satsdelar har också formen av en bruksanvisning, en kort sådan, där det nämns vad som är *överkurs*.

Här följer kapitlet Satsdelar med underrubriken Sats och mening:

När man tar ut satsdelar vill man se vilken funktion olika ord och ordgrupper har i en sats. I normalfallet består en *sats* av ett subjekt och ett predikat. En *mening* brukar bestå av minst en sats och är dessutom avslutad av ett ”stort” skiljetecken (punkt, utropstecken eller frågetecken). Mer information om sats och mening finns i kapitel 12. (2003:293)

Innan genomgången av de olika satsdelarna förklaras att avsikten med att ta ut *satsdelar* är att man vill ”se vilken funktion olika ord och ordgrupper har i en sats”. Vi får också veta att *en sats* normalt består av ”ett subjekt och ett predikat” och att en ”*mening* brukar bestå av minst en sats” och avslutas med *skiljetecken* såsom ”punkt, utropstecken eller frågetecken”. Även denna text kan kopplas till Boströms tredje argument för grammatikundervisning, att: Vi utvecklar ett språk om språket.

Efter inledningen ovan följer en presentation och genomgång i följande ordning; subjekt och predikat, objekt, agent, predikatsfyllnad, huvudord och bestämmningar (där attribut och adverbial

ingår) och satsförkortningar. Liksom i kapitlet Ordklasser varvas genomgången här med exempel och övningsuppgifter.

2.2.3.1 En jämförelse mellan de nationella styrdokumentet och *Handbok i svenska*

Vi har sett att informationen till de olika avsnitten i grammatikkapitlet mestadels är funktionell och att det skrivs ganska knapphändig om avsikten eller målen med grammatikstudier. Vi ska nu se hur det som skrivs om grammatik i *Handbok i svenska* förhåller sig till vad som skrivs om grammatik i de nationella styrdokumentet.

I inledningstexten till grammatikavsnittet i läroboken talas inget om ”språkets bruk och byggnad” utan termen *grammatik* används genomgående och då oftast i syfte att förklara lärobokens grammatikupplägg. I ämnesbeskrivning i svenska för gymnasiet läser vi att ”Skolan skall i sin undervisning i svenska sträva efter att eleven [...] utvecklar en språklig säkerhet i tal och skrift” (s. 1) och i *Kursplan för gymnasiet SV1201 – Svenska A* står det att ”Eleven skall [...] kunna tillämpa grundläggande regler för språkets bruk och byggnad” (s. 1). Det går inte att finna något i lärobokstexten som direkt knyter an till skrivningen i styrdokumentet. Förklaringen av det grammatiska systemets komplexitet och brister i kapitlet Ordklasser med underrubriken Ordklasserna (2003:271) och redogörelsen för hur en sats är uppbyggd i kapitlet Satsdelar med underrubriken Sats och mening (2003:293) är nog det närmaste man kan komma.

2.2.4 Analys av *Svenska i verkligheten A och B*

Ordklasser och satsdelar behandlas i kapitlet Språkets byggstenar. Kapitlet inleds med en dikt sedan följer följande text:

Grammatik eller språklära är läran om ett språk. Man studerar hur det är uppbyggt och hur det fungerar i tal och skrift. När man studerar grammatik arbetar man med språkets olika byggstenar som kallas:

- **Formlära.** I formläran tar vi upp *ordklasserna*. Vi delar in orden i nio ordklasser.
- **Satslära.** I satsläran studerar vi vilken funktion ett ord har i en sats eller en mening, d.v.s. vilken *satsdel* ordet utgör. (2007:135)

Kortfattat förklaras vad *grammatik* är, dvs. ”läran om ett språk”. Fokus ligger på själva språket och dess uppbyggnad som läsaren möter i *formläran* och *satsläran* men här finns också en kommunikativ aspekt då läsaren informeras om att man studerar hur språket är uppbyggt och ”hur det fungerar i tal och skrift”. Ser vi till Boströms argument för grammatikundervisning så knyter den här

passagen an till argument 3. Vi utvecklar ett språk om språket, men även till argument 4. Grammatik förbättrar vårt skrivande.

Efter den här inledningen följer avsnittet Formlära – ordklasser som inleds enligt följande:

I formläran sorterar vi de enskilda orden efter betydelse och form. Vi delar in orden i nio ordklasser:

1. **Substantiv**, t.ex. gräs, Olle, tanke
2. **Adjektiv**, t.ex. grön, snäll, stor
3. **Verb**, t.ex. springa, viska, kunna
4. **Räkneord**, t.ex. ett, två, fjärde
5. **Pronomen**, t.ex. hon, någon, vem
6. **Adverb**, t.ex. här, hastigt, nu
7. **Prepositioner**, t.ex. i, bakom, under
8. **Interjektioner**, t.ex. aj, asch, hej
9. **Konjunktioner**, t.ex. men, och, att (2007:136)

En uppräkningslista av de nio ordklasserna följer. I den kortfattade informationen framgår inget om grammatikstudiernas avsikter, endast *formlärans* funktion. Den här uppräkningslistan kan ändå sägas återkoppla till Boströms tredje argument för grammatikundervisning att: Vi utvecklar ett språk om språket.

Avsnittet Satslära inleds på följande sätt:

När vi vill studera vilken funktion ett ord har i en sats, d.v.s. vilken satsdel ordet utgör, använder vi oss av satsläran. Vi får veta hur ord och ordgrupper bygger upp satser och meningar till ett fungerande språk.

En mening kännetecknas av att den börjar med stor bokstav och avslutas med punkt, frågetecken eller utropstecken. En mening är en avslutad enhet och består av en eller flera satser.

En sats som är fullständig innehåller både subjekt och predikat och dessa båda satsdelar bildar tillsammans satsens kärna och grundstommen i hela satsläran. (2007:154)

I inledningen till avsnittet Satslära förklaras förekomsten av *satsläran*, dvs. när man ”vill studera vilken funktion ett ord har i en sats”. Läsaren får också förklarat att en mening ”börjar med stor bokstav och avslutas med punkt, frågetecken eller utropstecken” samt att en fullständig sats ”innehåller både subjekt och predikat”. Informationen är dock endast inriktad på själva funktionen. Inledningen till avsnittet Satslära knyter även den an till Boströms tredje argument att: Vi utvecklar ett språk om språket.

2.2.4.1 En jämförelse mellan de nationella styrdokumenterna och *Svenska i verkligheten A och B*

Vi ser också i *Svenska i verkligheten A och B* att informationen till de olika grammatikavsnitten i första hand är inriktad på själva funktionen. Hur förhåller sig då det som skrivs i inledningen till grammatikavsnitten till de nationella styrdokumenterna?

I kapitlet Språkets byggstenar skrivs om *språket* att man ”studerar hur det är uppbyggt och hur det fungerar i tal och skrift”. I *Lpf 94* står att läsa att skolan har ett ansvar för att varje elev efter avslutad gymnasieutbildning ”kan uttrycka sig i tal och skrift så väl att elevens språk fungerar i samhälls-, yrkes-, och vardagslivet för fortsatta studier” (*Lpf 94* s. 10) och i ämnesbeskrivning i svenska för gymnasiet finner vi att ”Skolan skall i sin undervisning i svenska sträva efter att eleven [...] utvecklar en språklig säkerhet i tal och skrift” (s. 1). I *Kursplan för gymnasiet SV 1201 – Svenska A* har vi följande skrivning ”Eleven skall [...] kunna tillämpa grundläggande regler för språkets bruk och byggnad” (s. 1). I *Svenska i verkligheten A och B* knyter den ovan citerade frasen an till både *Lpf 94* och ämnesbeskrivning i svenska för gymnasiet genom ”språk [...] studerar [...] hur det fungerar i tal och skrift” samt till *Kursplan för gymnasiet SV 1201 – Svenska A* genom ”språk [...] studerar hur det är uppbyggt”. Information som kan kopplas till avsikten med grammatikstudier går att finna men är ganska knapphändig.

3 Diskussion

Förekomsten och bruket av grammatik i dagens läroböcker i svenska för gymnasieskolan är en fråga åt vilken man kan ägna stor uppmärksamhet. Här kommer först att fokuseras på dagens grammatiska diskurs och sedan på framtidens.

3.1 Grammatisk diskurs i de gällande nationella styrdokumenterna och de fyra analyserade läroböckerna

Grammatik i traditionell bemärkelse (formalgrammatik) har en något nertonad betydelse i de gällande nationella styrdokumenterna. I det här arbetet har jag försökt att finna samband mellan vad som sägs om grammatik i de nationella styrdokumenterna och vad som sägs om grammatik i inledningen (metatexten) till grammatikavsnitten i fyra läroböcker i svenska för gymnasieskolan.

De nationella styrdokumenterna skriver inte *rakt ut* varför gymnasieeleverna ska studera just grammatik. Ordet *grammatik* nämns inte ens. Formuleringarna handlar mera om att eleven ska kunna ”uttrycka sig i tal och skrift så väl att elevens språk fungerar i samhälls-, yrkes- och vardagslivet och för fortsatta studier” (*Lpf 94* s. 10), om ”att öka lyhörddheten för andras språk och sätt att uttrycka sig i tal och skrift” att eleven ”utvecklar kunskap om det svenska språket, dess

pågående utveckling, dess uppbyggnad (ämnesbeskrivning i svenska för gymnasiet s. 1), att eleven ska kunna ”tillämpa grundläggande regler för språkets bruk och byggnad”, att eleven ”använder sig i skrift av grundläggande regler för språkets bruk och byggnad” samt att ”[e]leven rådfrågar vid behov språkliga handböcker” (*Kursplan för gymnasiet SV 1201 – Svenska A (med betygskriterier)* s. 1).

Undersökningen visar att formalgrammatik inte förekommer i styrdokumentet. Det är sålunda en mera praktisk användning av grammatiken som betonas med formuleringen ”uttrycka sig i tal och skrift”. Det närmaste man kommer termen *grammatik* är språkets ”uppbyggnad” och ”regler för språkets bruk och byggnad” och där handlar det om tillämpning, alltså praktisk användning. De gällande nationella styrdokumentet är därmed inriktade på kommunikation och språkanvändning och inte på den ”abstrakta grammatiska drillen”, som var arvet från latinstudiet (se avsnitt 1.4.1). Då det talas om *regler* (”grundläggande regler för språkets bruk och byggnad”) så är avsikten att eleven ska kunna tillämpa de grammatiska reglerna i kommunikation i ”tal och skrift”.

De fyra analyserade läroböckerna formulerar avsikten med grammatik på något olika sätt. *ABC SVENSKA FÖR GYMNASIET handbok* betonar att ”språket är ett kommunikationsmedel” men också att vi som svensktalande har ”dubbel språkkunskap” då vi både kan använda språket och har kunskap om reglerna i språket (1997:208). Här ställs frågan vad man ska ha grammatik till och svaret ges direkt med ett citat av Ulf Teleman: ”Grammatikens värde är av två slag. Den kan ge *kunskap* (insikt) om oss själva som språkvarer, och den kan tjäna som *redskap* när vi vill nå andra mål” (1997:209). Här kopplas alltså grammatikundervisningen till *kommunikation, regler, självinsikt* och som *redskap för att nå andra mål*.

Ser vi till *Källan SPRÅKBOK* så betonar den att eleven ska kunna ”använda sig av grundläggande regler om språkets bruk och byggnad” (1999:332). Frågan varför man läser grammatik ställs också här och svaren som ges är att språket är ”en djupt förankrad del av oss själva”, grammatikkunskapen är till hjälp i bruket av handböcker och att ”[g]rammatikkunskaper gör det lättare att förstå främmande språk” (1999:332). I *Källan SPRÅKBOK* associeras grammatikundervisning till *regler, självinsikt* och som *redskap vid bruket av handböcker och främmandespråksinlärning*.

Går vi till *Handbok i svenska* förklaras det grammatiska systemet med att ”det verkliga språket är så rikt att grammatiken ofta inte lyckas fånga in språkets alla variationer” och att det i stället kan ”visa sig att det är det grammatiska systemet (”grammatiken”) som är ofullständig” (2003:271). Man kan säga att grammatikundervisning här endast kopplas till *regler*.

I *Svenska i verkligheten A och B* betonas att man i grammatikundervisningen studerar hur ett språk ”är uppbyggt och hur det fungerar i tal och skrift” (2007:135). Grammatikundervisningen får här en anknytning till *kommunikation* men även till *regler*.

Tabell 1 Förhållandet mellan de fyra analyserade läroböckerna och den i läroböckerna presenterade avsikten med grammatikundervisning

	Kommunikation	Regler	Självsikt	Redskap
<i>ABC SVENSKA FÖR GYMNASIET handbok</i>	X	X	X	X
<i>Källan SPRÅKBOK Handbok i svenska</i>		X	X	X
<i>Svenska i verkligheten A och B</i>	X	X		

Vi ser i *Tabell 1* att *regler* är en återkommande avsiktsförklaring i alla fyra läroböcker medan endast två läroböcker, *ABC SVENSKA FÖR GYMNASIET handbok* och *Svenska i verkligheten A och B*, har *kommunikation* som primär avsiktsförklaring. Vi har tidigare sett att de nationella styrdokumenterna uttrycker att avsikten med grammatikstudier är att grammatikkunskaperna ska hjälpa eleverna ”att uttrycka sig i tal och skrift”. Grammatikstudierna har alltså i första hand ett *kommunikativt syfte* även då det handlar om studier och inläring av *regler*. I inledningstexten till grammatikavsnitten i *ABC SVENSKA FÖR GYMNASIET handbok* och *Svenska i verkligheten A och B* framkommer detta tydligare än i de andra läroböckerna.

Vi ser alltså att den grammatiska diskursen skiljer sig något mellan de nationella styrdokumenterna och de fyra analyserade läroböckerna och även sinsemellan de fyra analyserade läroböckerna. Den lärobok som ligger närmast de nationella styrdokumentens grammatiska diskurs får anses vara *ABC SVENSKA FÖR GYMNASIET handbok* som också hänvisar direkt till ”kursplanen för gymnasieskolan” och metodiskt förklarar att man har ”försökt *integrera* grammatiken i bokens olika delar”. (1997:210)

Det som är gemensamt för de fyra läroböckerna är att de har en genomgång av ordklasser och satsdelar, i nämnd ordning, på traditionellt grammatiskt vis (se avsnitt 1.4.2).

Ett argument för grammatikundervisning som inte direkt går att utläsa i de nationella styrdokumenterna är grammatikstudier som ett redskap för att förstå främmande språk. Detta framkommer emellertid i *ABC SVENSKA FÖR GYMNASIET handbok* där vi läser att grammatiken blir ett redskap genom att det blir ”enklare att lära sig främmande språk om man känner till hur det

svenska språkbygget ser ut” (1997:209) och i *Källan SPRÅKBOK* som har formuleringen att ”[g]rammatikkunskaper gör det lättare att förstå främmande språk” (1999:332). Teleman (2001:8-9), Boström (2004:186) och (Nilsson 1997:9) nämner också detta som ett argument för grammatikundervisning.

Det här arbetet är endast en generell undersökning av vad som sägs om avsikten med grammatikundervisning i de nationella styrdokumenterna och i fyra läroböcker. Det är slutligen i undervisningssituationen i klassrummet som allting *ställs på sin spets*, huruvida det blir en pratisk förankrad kommunikativt inriktad grammatikundervisning eller endast inläring av regler. Hertzberg (1990:99) menar att ”[m]ye av grunnen til at den skolegrammatiske analysen er så lite helhetlig, ligger uten tvil i måten undervisningen organiseres på.” Den undervisande läraren har med de nationella styrdokumenterna som bas och ett bra material som redskap möjlighet att organisera grammatikundervisningen så den blir till praktisk nytta för eleven. Teleman (1997:120) skriver att en ”[r]ätt bedriven grammatikundervisning kan öppna elevens ögon för språkets uttryckssida”. En tanke som Hultman (2000:32) framför är att det spontana och levande språkbruket och dess variation i högre utsträckning borde studeras så att inte det normativa framställs som självklart och får ta överhanden i undervisningen.

Påverkas då grammatikundervisningen av läromedlen? Boström (2004:75) menar att gymnasieskolans läroböcker behandlar grammatikmomentet utifrån den traditionella grammatiktraditionen och att momentet i stor utsträckning är läromedelstyrt. Här finns alltså en spänning mellan de nationella styrdokumenterna och gymnasieskolans läroböcker. Spänningen mellan traditionell grammatikundervisning (formalgrammatik) dvs. studiet av ordklasser och satsdelar, med rötter i studiet av latin och senare tyska (se avsnitt 1.4.2) och de nationella styrdokumentens betoning på grammatikundervisning för att öka elevens kommunikativa förmåga kommer också fram i analysen (se *Tabell 1*).

3.2 Framtidens grammatiska diskurs

Hur kommer den framtida grammatikundervisningen i gymnasieskolan att se ut? Kommer den grammatiska diskursen att förändras något? Kommer spänningen mellan traditionell grammatikundervisning och den mer kommunikativt inriktade grammatikundervisningen som de nationella styrdokumenterna förespråkar att fortsätta eller kommer grammatikundervisningen att ta sig andra uttryck? Hertzberg (1990:307) ställer frågan om textlingvistik kommer att bli den framtida skolegrammatiken. Detta med avseende på den norska skolan. Frågan är relevant även här. Kommer textlingvistik, textgrammatik och genrekunskaper att på ett eller annat sätt ersätta formalgrammatiken? I så fall skulle fokus komma att riktas mer på själva texten och de olika texttyperna (helhe-

ten) och mindre på ordklasser och satsdelar (detaljerna). Kommer den grammatikundervisning som är inriktad på kommunikation och mer praktisk tillämpning och som *Lpf 94* förespråkar att vinna terräng i de framtida läroböckerna? Endast framtiden kan utvisa vilket.

Boström kommer i sin forskning fram till att det är viktigt att styrdokumentet behålles i fokus och att grammatik bör läras in utifrån fakta och färdighet samt att inriktningen i undervisningen bör ske utifrån elevernas verklighet med texter som bygger på deras tidigare kunskap. Josefsson nämner två argument till grammatikundervisning på gymnasiet. Det första som redskap för inläring av främmande språk och det andra för att utröna kopplingen mellan språket och att vara människa. Teleman hävdar att grammatikens värde är av två slag. Dels för att ge kunskap om oss själva som språkvarerter och dels för att kunna tjäna som redskap när vi vill nå andra mål.

Endast inledningstexten till grammatikavsnitten i fyra läroböcker i svenska för gymnasieskolan har här undersökts. Hur grammatiken presenteras och motiveras i läroböcker skrivna efter att *Lpf 94* började gälla och hur innehållet i dessa böcker förhåller sig till de nationella styrdokumenterna är ett område där det skulle kunna bedrivas ytterligare forskning än vad som har varit möjligt i det här begränsade arbetet.

Käll- och litteraturförteckning

Material

- Backman, Gunilla & Hulenvik, Bertil (2007) *Svenska i verkligheten A och B*, Interskol
- Jansson, Ulf, Levander, Martin (2003) *Handbok i SVENSKA SPRÅKET*, Stockholm
- Johansson, Hans, Kretz, Anna, Kruise af Verchou, Eva, Marainen, Johannes & Staf, Susanne (1999) *Källan SPRÅKBOK*, Uppsala
- Norrby, Catrin, Ljungmark, Eje, Sjöholm, Ingvar & Söderberg, Marianne (1997) *ABC SVENSKA FÖR GYMNASIESKOLAN* handbok, Akademiförlaget

Internetkällor

Kursplan för gymnasiet SV1201 – Svenska A

<http://www3.skolverket.se/ki03/info.aspx?infotyp=5&skolform=21&sprak=sv&id=3205&ar=0809&extraid=&valtyp=&sel=&txt=>

Hämtad 20081002

Kursplan för gymnasiet SV1202 – Svenska B

<http://www3.skolverket.se/ki03/info.aspx?infotyp=5&skolform=21&sprak=sv&id=3206&ar=0809&extraid=&valtyp=&sel=&txt=>

Hämtad 20081002

Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94

www.skolverket.se

Skollag (1985:1100), Svensk författningssamling (SFS)

www.skolverket.se

Ämnesbeskrivning i svenska för gymnasiet

<http://www3.skolverket.se/ki03/info.aspx?infotyp=8&skolform=21&sprak=sv&id=SV&ar=0809&extraid=&valtyp=&sel=&txt=>

Hämtad 20081002

Litteratur

- Boström, Lena (2004) *Läranmde & Metod Lärstilsanpassad undervisning jämfört med traditionell undervisning i svensk grammatik*, Jönköping
- Dimenäs, Jörgen (2007) 7 Dokument och litteratur som redskap I: Dimenäs, Jörgen (red.) *Lära*

- till lärare *Att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*, Stockholm, s. 97-102
- Hertzberg, Frøydis (1990) ” – og denne Videnskap har man kaldet Grammatiken” *Tre studier i skolgrammatikens historie*, Oslo
- Hultman, Tor G. (2000) Att växa eller krympa med grammatik I: *Svenskläraryrket årskrift 2000*, Svenskläraryrket nr. 223, s. 27-41
- Nilsson, Nils-Erik (2000) Varför grammatikundervisning? I: Brodow, Bengt, Nilsson, Nils-Erik & Ullström, Sten-Olof, *Retoriken kring grammatiken*, Lund
- Nilsson, Nils-Erik (1997) Argument för grammatik i grundskolan I: Nilsson, Nils-Erik & Ullström, Sten-Olof, *Skolgrammatik i fokus*, Karlstad
- Omvårdnadsprogrammet* (2000) Stockholm
- Teleman, Ulf (2001) Det skolgrammatiska arvet. En inledning I: Teleman, Ulf (red.), *Grammatik på villovägar*, Stockholm
- Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan, Andersson, Erik (1999a) *Svenska Akademiens grammatik 2 Ord (SAG)*, Stockholm
- Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan, Andersson, Erik (1999b) *Svenska Akademiens grammatik 4 Satser och meningar (SAG)*, Stockholm
- Teleman, Ulf (1997) *Lära svenska*, Uppsala
- Thavenius, Jan (1981) *MODERSMÅL OCH FADERSARV Svenskämnets traditioner i historien och nuet*, Stockholm
- Ullström, Sten-Olof, (2000) Skolexempel på gymnasiegrammatik I: Brodow, Bengt, Nilsson, Nils-Erik & Ullström, Sten-Olof, *Retoriken kring grammatiken*, Lund

Internetkällor

Josefsson, Gunlög, *Grammatik på högskolan: vad, varför, hur?*

<http://person.sol.lu.se/GunlogJosefsson/grammatik.Uppsala.pdf>

Hämtad 20081007